

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Аліна ГАЛЮТА,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр» Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
вчитель початкових класів гімназії №17 «Інтелект»
Полтавської міської ради*

У статті розкрито особливості організації та проведення екскурсій інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Запропоновано варіативність екскурсії в рамках тематичної структури курсу «Я досліджую світ» у 1 класі. Встановлено, що екскурсія об'єднує навчальну та дослідницьку діяльність, розвиває дослідницькі вміння школярів, формує уявлення через досвід практичної діяльності та сприяє надбанню соціального досвіду.

Ключові слова: Нова українська школа, інтегрований курс «Я досліджую світ», початкова школа, урок-екскурсії, тематика екскурсій.

The article explains the peculiarities of the organizing and conducting of excursions of the integrated course «I explore the world» in primary school. It has been found that the strategy of excursion's organization within the integrated course is based on clear principles, among which are the relationship between teaching and education, taking into account the thematic structure of the course, the consistency and systematicity, clarity and accessibility, visual aids, emotionality, age features. The conducting methodology of the excursion of the integrated course in primary school can be carried out according to one of the following schemes: (1) the teacher formulates the problem and clearly outlines the ways to solve it, but pupils must find solutions on their own (2) the teacher formulates the problem, ways and methods of its solution, and pupils find solutions independently, (3) pupils independently identify and formulate a problem, look for ways to solve it, find solutions on their own. The variability of the excursion within the thematic structure of the integrated course «I explore the world» in the 1st grade is offered. It is established that the excursion combines

educational and research activities, develops research skills of pupils, forms ideas through practical experience and contributes to the acquisition of social experience.

Key words: New Ukrainian School, integrated course «I explore the world», primary school, lesson-excursion, peculiarities, topics of excursions.

PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION AND CONDUCTING OF EXCURSIONS OF THE INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD» IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Alina GALYUTA

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освітнього процесу у початковій школі все частіше використовуються форми проведення навчальних занять, які мають на меті спостереження за навколишнім світом, а також набуття індивідуального досвіду кожного учня через пізнання взаємозв'язків природи і суспільства.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє систематизації та поглибленню уявлень учнів про природні і соціальні об'єкти і явища, є основою для формування цілісної картини світу в його органічній єдності природи й суспільства, а тому займає вагоме місце в освітньому процесі Нової української школи. Для того, щоб забезпечити високий рівень знань учнів з курсу, необхідно реалізувати дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою, який можна забезпечити через проведення екскурсій.

Екскурсію вважають складною формою навчально-виховної роботи. Вона відкриває можливості для комплексного використання методів навчання, збагачує знаннями як учнів так і вчителів, допомагає оцінити практичну значимість знань, сприяє ознайомленню учнів з досягненнями, є ефективним засобом виховання учнів, зокрема їх ціннісних орієнтацій, емоційної сфери. Тому використання екскурсій у освітньому процесі є вкрай важливим, особливо під час викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Але щоб організувати і провести екскурсію потрібно добре володіти методикою організації та проведення екскурсій, розуміти її головні переваги над іншими формами

навчальної-виховної роботи і максимально використовувати ці переваги у практичній діяльності.

Аналіз досліджень. Генеза екскурсійної діяльності в рамках освітнього процесу, досліджена Е. Желудковським та Е. Лук'яною [1], включає чотири етапи. Реаліями сьогодення формується п'ятий етап, про який вперше у своїх напрацюваннях повідомляє Т. Мієр [2]. В узагальненому вигляді етапність становлення й розвитку екскурсії має наступну визначеність:

– I етап (перша половина XIX століття) – етап виникнення екскурсійної діяльності; фіксуються поодинокі й несистематичні спроби ввести наочне навчання в школі й розширити пізнавальний досвід підростаючого покоління під час пізнавальних екскурсій природничої тематики;

– II етап (кінець XIX століття – початок XX століття) – етап виникнення теорії та методики проведення екскурсій; з'являються перші спроби наукових товариств проводити у вихідні дні екскурсії до музеїв, виставок тощо;

– III етап (20-ті роки XX століття – початок перебудови на пострадянському просторі) – етап ідеологічного спрямування змісту екскурсій та формування методологічних основ екскурсії; екскурсія стає невід'ємною складовою діяльності школи;

– IV етап (початок перебудови на пострадянському просторі – кінець XX століття) – етап становлення екскурсійної справи як окремої, конкурентоспроможної сфери послуг;

– V етап (початок XXI століття – сьогодення) – етап формування нових видів екскурсій; започаткування віртуальних екскурсій або Інтернет-екскурсій.

Значення екскурсій в природу для всебічного розвитку особистості молодшого школяра описуються у наукових працях Л. Медведєвої, Т. Сороки, І. Степанова тощо. Методика проведення екскурсій в природу з учнями початкових класів досліджена Т. Васютіною, О. Остапенко, І. Павловою та іншими. На важливості екскурсійної діяльності у професійній діяльності вчителя акцентують увагу В. Гашкова, Т. Стручаєва, О. Мандебура, Я. Макарчук та інші педагоги [3, 4]. Як очевидно, увага науковців приділяється загальним аспектам щодо здійснення екскурсій в освітньому процесі початкової школи, однак питання особливості організації та проведення екскурсій інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи залишається мало дослідженим.

У зв'язку з цим метою статті є встановити особливості організації та проведення екскурсій у інтегрованому курсі «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи, представити варіативність екскурсії інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1 класі на основі тематичної структури підручника.

Виклад основного матеріалу. Створення екскурсії – складний процес, що вимагає від педагога значних творчих зусиль. Процес підготовки екскурсії містить у собі визначення теми, постановку мети і завдань екскурсії, складання маршруту екскурсії, вивчення і відбір екскурсійних об'єктів, вивчення літературних джерел з теми екскурсії, експозицій і фондів музеїв, консультації фахівців, написання контрольного тексту екскурсії, комплектування «портфеля екскурсовода», вибір методичних прийомів проведення екскурсії, складання технологічної карти екскурсії. В основу підготовки будь-якої екскурсії мають бути покладені головні принципи і вимоги педагогічної науки, такі як взаємозв'язок навчання і виховання, врахування логіки предмета, послідовність і систематичність, ясність і доступність викладу, наочність, емоційність, врахування вікових особливостей тощо.

Методика проведення екскурсії інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі може бути організована за однією із визначених схем:

1. Вчитель формулює проблему та чітко окреслює шляхи її вирішення, однак рішення учні повинні знайти самостійно. Даний етап є дієвим у застосуванні для учнів першого класу. Варто організовувати екскурсійні заняття з елементами самостійності на формування мисленнєвих операцій (синтез, аналіз, узагальнення, класифікація, порівняння). У такий спосіб молодші школярі отримуватимуть уявлення про якості та властивості предметів і явищ, причини та наслідки. Рекомендованими до використання є елементи спостереження, міні-дослідження та міні-проекти, розгляд та аналіз предметів, продукування проблемних ситуацій, моделювання. У рамках екскурсійного навчання курсу «Я досліджую світ» можна давати такі завдання: «розглянь, як змінюється шкільне подвір'я з настанням осені», «знайди, що є спільного у кущів та дерев»; «досліди, чим займаються працівники шкільної їдальні», «досліди, як тварини готуються до зими» тощо.

2. Вчитель формулює проблему, шляхи й методи її розв'язання, а рішення школярі знаходять самостійно. У такий спосіб варто проводити екскурсії у другому класі, оскільки у

такому випадку збільшується обсяг завдань, які повинні виконати школярі. Залучення в екскурсійну роботу має бути гнучким, персоналізованим, диференційованим з опорою на набутий попередній досвід учнів. У рамках проведення екскурсії доцільно впроваджувати елементи навчальної дискусії, міні-дослідження, проєктну діяльність, спостереження за розробленим заздалегідь планом, міні-доповіді, рольові ігри, міні-експертизи, тощо. Під час проведення екскурсій можливе використання таких завдань: «дослідіть, куди зникає вода з калюжі», «встановіть властивості снігу», «дізнайтеся, скільки годин триває світловий день восени, взимку, навесні», «виміряйте товщину снігу в різних місцях подвір'я», «поміркуйте, чим зумовлена зміна кольору листя, плодів з настанням осені» тощо.

3. Школярі самостійно виокремлюють та формулюють проблему, шукають шляхи її розв'язання, самостійно знаходять рішення. Такий характер екскурсійної роботи варто практикувати у третьому та четвертому класах. Головна увага приділяється накопиченню та збагаченню життєвого досвіду дітей на підґрунті особистісних досягнень. Спостерігається систематичне та цілеспрямоване підтримання навчально-дослідницької активності з обов'язковим представленням та коментуванням результатів педагогом. Практикуються повноцінні екскурсії-дослідження, проєктна діяльність в рамках декількох екскурсій, екскурсії з елементами експерименту тощо. У рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» пропонуються такі завдання: «складіть карту-пам'яті об'єктів шкільного подвір'я», «дослідіть, які рослинний та тваринний світ водойм», «з'ясуйте літні явища природи» тощо.

Варто зауважити, що в типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом О. Савченко [5], у процесі реалізації програми інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в рамках екскурсійного навчання можливе впровадження екскурсії-дослідження (Що це? Яке воно?), екскурсії-спостереження (Як воно діє? Що відбувається? Для чого призначене?), екскурсії-пошуку (Чому? Яким чином? Із чим пов'язано?).

Таким чином, екскурсія у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» об'єднує навчальну та дослідницьку діяльність, розвиває дослідницькі вміння школярів, формує уявлення через досвід практичної діяльності та сприяє надбанню соціального досвіду.

Тематичний підхід інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі дозволяє систематичне та послідовне застосування екскурсій. Опіраючись на тематичну структуру інтегрованого курсу (підручник інтегрованого курсу для закладів загальної середньої освіти «Я досліджую світ» (1 клас) (частина 1), автори Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С.) пропонуємо наступну варіативність екскурсій:

Тиждень 1. Тема «Я – школяр/школярка». Екскурсія присвячена дослідженню околиць школи в рамках підтеми «Як безпечно дістатися до школи».

Тиждень 2. Тема «Мій/наш клас». Екскурсія класом в рамках підтеми «Як комфортно почуватися у класі».

Тиждень 3. Тема «Мої друзі». Екскурсія-спостереження за поведінкою тварин в шкільному живому куточку в рамках підтеми «Як піклуватися про улюбленців?».

Тиждень 4. Тема «Моє довкілля». Екскурсія на шкільне подвір'я в рамках підтеми «Таємниці шкільного подвір'я».

Тиждень 5. Тема «Осінь мозаїка». Екскурсія до парку чи шкільного скверу в рамках підтеми «Як впізнати осінь».

Тиждень 6. Тема «Я і моя Батьківщина». Екскурсія до пам'ятника «Захисникам Батьківщини» в рамках підтеми «Чи можу я стати для когось захисником/захисницею».

Тиждень 7. Тема «Ми – підприємливі». Екскурсія до бібліотеки в рамках підтеми «Де народжуються ідеї?»

Тиждень 8. Тема «Техніка, яка допомагає». Екскурсія до шкільної їдальні в рамках підтеми «Як техніка допомагає в побуті».

Тиждень 9. Тема «Світ гри». Екскурсія до комп'ютерного класу школи в рамках підтеми «коли комп'ютер допомагає?»

Тиждень 10. Тема «Театр». Екскурсія до Театру ляльок чи Плачу дозвілля на виставу в рамках підтеми «Як поводитися в театрі».

Тиждень 11. Тема «Мода». Екскурсія до шкільного кабінету-майстерні на урок праці в рамках підтеми «Хто створює модний одяг».

Тиждень 12. Тема «Вода». Екскурсія до водойми (джерела, озера) в рамках підтеми «Де живе вода?»

Тиждень 13. Тема «Зимова мозаїка». Екскурсія до парку в рамках підтеми «Як зимує природа».

Тиждень 14. Тема «Темніці космосу». Екскурсія до планетарію чи обсерваторії в рамках підтеми «Що можна побачити в космосі?».

Тиждень 16. Тема «Зимові свята». Екскурсія до шкільного актового залу на виставку «Карнавальні костюми» в рамках підтеми «Як відзначають зимові свята в Україні».

Запропонована тематика екскурсій забезпечує ефективніше засвоєння матеріалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ», оскільки передбачає створення умов для наближення змісту навчального предмету до реального життя, спостереження та дослідження учнями явищ і процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду школярів, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичної та ціннісно-орієнтаційної спрямованості освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі у формі екскурсій має потужні можливості для розширення знань учнів про предмети і явища, побудови та дослідження взаємозв'язків між живою і неживою природою, формування вмінь аналізувати, досліджувати, класифікувати, інтегрувати, систематизувати, розвитку дослідницьких, конструкторських та практико-орієнтованих умінь і навичок, органічного поєднання нового досвіду з попереднім для доцільного використання у повсякденній діяльності. Перспективу подальших досліджень убачаємо у обґрунтуванні дидактичних можливостей екскурсій під час викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Желудковский Е., Лукьянова Е. Основы экскурсионного дела: учеб. пособ. Ялта : РИО КГУ, 2008. 280 с.
2. Мієр Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: монографія. Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2016. 424 с.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ : Веселка, 1998. 334 с
4. Коваль В. Підготовка вчителів початкової школи до проведення екскурсій. Рідна школа. 2015. № 1-2. С. 24-27.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.